

DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE KAVRAM HARİTALARININ KULLANIMI

Jale ÖZTÜRK

Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fak. Türkçe Eğitimi Bölümü,
ozturkj@gmail.com

Ali Ferhat ÖMEROĞLU

MKÜ, Sosyal Bil. Ens. Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Özet

Türkiye’de, dil bilgisi öğretimindeki en temel sorun, uygulamadır. Konuların anlatımı sırasında yöntem değişikliğine gidilmemesi ve dil bilgisinin kalıplaşmış bir şekilde aktarılması bireylerin dile karşı olumsuz tutum sergilemelerine neden olmaktadır. Eğitimcilerin bilgiyi doğrudan anlatmayıp öğrencinin keşfetmesini beklemesi için çağdaş yöntem ve tekniklere hâkim olması gerekir. Dil bilgisi öğretiminde kullanılacak yöntem ve teknikler öğrenci-öğretmen ilişkisi, öğrencinin ilgisini çekmesi ve seviyesine uygun olması, dersin sıradanlıktan kurtulması için son derece önemlidir. Anlam, dil bilgisinin vazgeçilmez anahtarıdır. Öğrencide anlamlı öğrenmenin gerçekleşmesi için çeşitli etkinliklere ihtiyaç duyulur. Kavram haritaları, hazırlanması ve uygulanması açısından dil bilgisi öğretimine uygun bir etkinliktir. Özellikle, kavram haritaları öğrenciye verimli bir öğrenme ve bilgileri tekrar etme fırsatı sunmaktadır. Görselin yorumlanması ve bilgilerin hiyerarşik düzenini bir bütün olarak görmeye öğrencilere yardımcı olur. Bu çalışmada kavram haritalarının dil bilgisi öğretimi ile ilişkisine ve eğitim-öğretim ortamında bir etkinlik olarak nasıl uygulanacağına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dil Bilgisi Öğretimi, Kavram Haritaları, Anlamlı Öğrenme

USE OF CONCEPT MAPS IN GRAMMAR TEACHING

Abstract

The main problem to teach grammar in Turkey is practice. Not changing the method while teaching subjects and conveying grammar through inflexible ways cause individuals to have negative attitudes against the language. Educators should have comprehensive knowledge of modern methods and techniques to let their students explore knowledge by themselves without teaching it directly. Methods and techniques to be used for teaching grammar are quite important for student-teacher interaction, attracting students’ attention, being appropriate for students’ levels and making the lessons more interesting. Meaning is the indispensable key of grammar. Various activities are needed for students’ significant learning. Concept maps are suitable activities for grammar teaching since they are easy to prepare and to apply. Especially, they give student the opportunity to learn effectively and to revise the knowledge. They help students interpret the visual and consider hierarchical order of the information as a whole. In this study, the relationship of concept maps with grammar teaching and how they can be applied in education environments.

Key Words: Grammar Teaching, Concept Maps, Significant Learning

Giriş

İnsanlar duygularını, düşüncelerini ve meramlarını anlaşılabilir bir şekilde ifade edebilmek için belli bir dil sistemine gereksinim duyarlar. Bu dil sistemi kendine ait bir anlaşma sistemi ile kurulmuş ve kullanım sahasına çıkmış olup sağlam bir yapı olan dil bilgisi üzerine inşa edilmiştir. Dil bilgisi; dilin ses ve şekil özelliklerini, sözcük türlerini, cümle yapılarını ve tüm bunların anlamlı bir yapıya dönüşmesini ayrıntılarıyla inceleyen bilim dalıdır.

Bugün dil becerilerinin gelişmesinde önemli bir görev üstlenen dil bilgisi, özellikle temel becerileri besleyen ve şekillendiren ve bu becerilerden bağımsız düşünemeyeceğimiz bir alan olmuştur. Türkçe eğitiminde son yıllarda yapılan çalışmalarda bu alanın göz ardı edildiği ve bu alanla yeterince ilgilenilmediği anlaşılmaktadır. Türkçe derslerinde dil bilgisi konularının öğretimi sırasında değiştirilmeden kullanılan yöntem ve teknikler, öğrencinin anlamlı öğrenmesini geliştirmesine yeteri kadar katkıda bulunmamaktadır. Bu nedenle öğrencileri hem görsel hem de zihinsel açıdan geliştirecek kavram haritaları tekniğinin kullanılması yarar sağlayacaktır. Dil öğretimindeki temel sıkıntı, bilgilerin nasıl aktarılacağı konusudur. Günümüzün değişen dünyasında öğrencilerin bilgiye ulaşmalarında ve bilgiyi kullanmalarında çeşitli etkinliklerin kullanılması zorunludur. “Etkinlik genellikle bir beceriyi geliştirme amacıyla kullanılmaktadır. Beceri, bireyin bir işi yapma gücüdür ve üç tür bilgiyi gerektirmektedir. Birincisi yapılacak işle ilgili temel bilgiler, ikincisi işi uygulama yani süreç bilgileri, üçüncüsü ise işi yapma aşamaları yani koşul bilgilerini içermektedir” (Güneş, 2013: 184). Kavram haritaları, rengi, çeşitliliği ve belli bir sıralı yapıya sahip olması sayesinde, öğrencilerin bilgiyi özümsemesini ve zihinlerinde kalıcı hale getirmesini sağlayan bir tekniktir. Bu teknikle Türkçe dersleri daha zevkli ve anlaşılır hale gelebilir. Öğrenciler, bilgileri kavram haritalarına yerleştirirken dil bilgisine ait olan terimleri ve özellikleri farkında olmadan öğrenmiş olurlar.

Dil bilgisi öğretimine dar bir çerçeveden bakmamak ve dil eğitimi merkeze almak gerekir. Yöntem ve teknikleri sınırlamayıp belli zamanlarda değiştirmek, ders ortamındaki ilişkiyi canlı tutacak ve öğretimi eğlenceli bir hale getirecektir. Teknolojinin getirmiş olduğu yenilikler, sistemli bir şekilde kullanıldığında öğretimi istenilen düzeye getirebilir. Dil bilgisi öğretimine yönelik çeşitli etkinliklerin geliştirilmesi ve bu etkinliklerin ders ortamında kullanılması öğrenci merkezli eğitimin vazgeçilmez unsuru olmuştur. Öğrencilerin bilgiye ulaşmada deneyim kazanması, öğretmenlerin yöntem ve teknik konusunda gerekli donanımına sahip olması gereklidir. Yapararak ve yaşayarak öğrenen bireylerde bilgiyi kendi başına arama hissi gelişecektir. Kavram haritası tekniği, öğrencinin dikkatini çekmesi ve öğrenciye istediği zaman dönüt verebilmesi yönüyle geliştirilmiştir. Etkili bir sunumu ortaya koyan kavram haritaları, bizlerin dil bilgisi öğretiminde hedefe ulaşmasını sağlayacaktır.

Problem Durumu

Türkçe Öğretim Programı genel olarak incelendiğinde dil bilgisi, öğrencilere tek başına sunulmayıp temel becerilerle ilişkilendirilerek verilen ve öğrencinin sözlü veya yazılı olarak kendini ifade etmesini pekiştiren bir alandır. Bu alana hizmet eden yöntem ve teknikler bir amaç değil, araç olarak hizmete sunulmaktadır.

Dil bilgisi çalışmalarında kullanılan tekniklerden biri de kavram haritasıdır. Öğrenmenin gerçekleşmesinde bilginin sistemli bir şekilde aktarımına ve çeşitli araçların ortama sunulmasına gerek duyulmaktadır. Tek tip öğrenci modelinin olmaması ve çeşitli değişkenlerin sınıf ortamında bulunması nedeniyle öğretim yaklaşımında da ister istemez bir değişikliğe gidilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Kavram haritaları ile ilgili yapılan değişik çalışmalar incelendiğinde, bu tekniğin yarar sağladığı tartışılmaz bir konudur. Ancak önemli olan bir diğer konu, kavram haritalarının işin uygulayıcıları tarafından benimsenmesi ve doğru bir şekilde uygulanmasıdır. Kullanılan araçlar tanıtılmadığında ve gereken zamanlama yapılmadığında araçların işlevi unutulur ve görev amaçlı bir ders anlatımının yapılmasına sebep olur. Oysa öğrencilerin bilgiyi öğrenme şekli çok önemlidir. Bilgiler öğrenilirken çeşitli kodlamalara ve ipuçlarına ihtiyaç duyulur. Böylece unutilan bilgilerin hatırlanması daha kolay gerçekleşir. Bu araştırmanın, dil bilgisi alanında kavram haritası tekniğinin nasıl uygulanacağını öğretmen adaylarına tanıtılması ve bu yapıldığı takdirde öğrencilerin de tekniği kullanmada sorun yaşamaması açısından yararlı olacağı düşünüldüğü için bu çalışma önemlidir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, Türkçe derslerinde dil bilgisine yönelik konuların öğretilmesine yardımcı olacak kavram haritası tekniğinin ders ortamında ve ders dışı ortamda kullanımına yönelik uygulamalar, anlamlı öğrenme ile ilişkilendirilerek ele alınacaktır. Türkçe Eğitimi ve Sınıf Öğretmenliği Bölümlerinde öğrenim gören öğretmen adaylarının meslek hayatına başladıklarında kullanabilecekleri bir etkinlik olarak görülmüştür.

Araştırmanın Yöntemi

“Nitel araştırmacılar, belli bir konu ile ilgili araştırma yaparken o konunun “ne kadar” ya da “ne kadar iyi” olduğunu öğrenmekten çok, daha geniş bir bakış açısı elde etmek isterler. Örneğin bir dersin nasıl öğretildiği, bu ders için nasıl hazırlanıldığı, öğrencilerin neler yaptıkları, ne tür etkinliklerin işe koşulduğu, öğrenme sürecini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen faktörlerin neler olduğu araştırılır” (Büyüköztürk ve diğer., 2013: 234). Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan ve elde edilen veriler ışığında kavram haritalarının belirli temalara göre özetlenip yorumlanmasına dayanan “betimsel analiz” yöntemi kullanılmıştır. “Betimsel analiz dört aşamada gerçekleşmektedir. Birinci aşamada betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulur. Bu çerçeveye göre verilerin hangi temalar altında organize edileceği ve sunulacağı belirlenir. İkinci aşamada daha önce oluşturulan tematik çerçeveye göre elde edilen veriler okunur ve organize edilir. Üçüncü aşamada organize edilen veriler tanımlanır ve gerekli yerlerde

doğrudan alıntılarla desteklenir. Son aşamaya gelindiğinde tanımlanan bulgular açıklanır, ilişkilendirilir ve anlamlandırılır” (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 224).

Anlamlı Öğrenme ile Dil Bilgisi Öğretimi Arasındaki İlişki

Anlamlı öğrenme, kavramların zihinde düzenli bir şekilde yer almasını ve bilgilerin kategoriler halinde öğrenilmesini sağlayan bir yaklaşımdır. Özellikle zamanı verimli kullanmada ve sayıca çok olan bireylere bilgiyi aktarmada son derece yararlı bir öğrenme modelidir. Dil bilgisi öğretiminde yapılan hatalardan biri, dile ait bilgilerin öğrencilere ezbere verilmesi ve anlamın göz ardı edilerek kalıplaşmış birtakım yapıların öğretilmeye çalışılmasıdır. Bu da zamanla içerikten ve anlamdan uzaklaşan, bilginin işlevini ve günlük hayatta kullanımını bilmeyen bireylerin yetişmesine sebep olmaktadır.

“Gestalt psikologlarından Ausubel, öğrenmeye anlamlılık açısından bakmaktadır. Ona göre, yeni bilgilerin öğrenilmesi bilişsel yapıdaki mevcut bilgiyle birleşerek anlam kazanması halinde gerçekleşmektedir. Bundan dolayı, yeni bilgilerin öğretilmesine geçmeden önce, bu bilgiyle bütünleşerek anlam kazandıracak olan organize edici bilgilere ihtiyaç vardır” (Ausubel ve Robinson, 1969, s.51’den akt; Selçuk, 2003: 203). “Anlamlı öğrenmede bilgiler diğer eski bilgilerle ilişkiye sokularak yeniden organize edilir, yapılaşdırılır, zihinde yeni bir anlam oluşturulur. Öğrenme, bilginin zihinde yapılaşmasıdır. Burada yeni bilgiler önceki bilgilerin üstüne konular; ya onları zenginleştirir ya da düzeltir, değiştirir. Yeni öğrenilen şeyler bireyin zihnindeki kavramlar şeması içine yerleşir. Bu yapıldığı takdirde çağrışım; hatırlama, düşünme gibi daha kalıcı olur ve değişik durumlara genelleme ve transfer kolaylaşır” (Yapıcı ve Yapıcı, 2005: 207). Dil bilgisi kurallarını öğretmede, yapıların ne işe yaradığı ve niçin öğretilmesi gerektiğinin öğrenciye bildirilmesi gerekir. Herhangi bir bilginin hangi amaçla öğretildiğini bilmeyen öğrencilerde, anlamlı öğrenmenin gerçekleşmesi zordur. Örneğin, noktalama işaretlerini niçin öğreniriz? Dil bilgisinde herhangi bir konunun ders ortamında öğrenilmesi günlük hayatımızda bizlere ne kazandırır? Bu sorulara yanıt alan bireyde, bilgiye yönelik ön yargı ortadan kalkmış olacak ve olumlu tutumların geliştirilmesi sağlanacaktır.

Anlam oluşturarak öğrenmenin çok fazla öğretmen-öğrenci etkileşimi gerektirdiğini bildiren Schunk (2009: 284), aynı zamanda öğretmenlerin yeni bilgiyi (konuyu) sözel olarak sunarken bir yandan da devamlı olarak öğrenciyi cevap vermeye ve katılmaya teşvik ettiğinden bahseder. Öğrencinin dikkatini toplaması ve düşüncelerini çekinmeden söylemesi için yapılan bu davranış, anlamlı öğrenmenin gerçekleşmesi için bir ön koşuldur. Şahin (2002: 20) ise anlamlı öğrenmeyi seçenlerin, ezbere öğrenenlerin yaptığı gibi bilgiyi birbirinden bağımsız ve ayrıştırılmış öğeler olarak almaktansa, güçlü hiyerarşik yapılar oluşturup kapsamlı kavramlar olarak aldıklarından ve uzun süreli belleğe yerleştirdiklerinden

bahsetmektedir. Böylece bilgilerin hatırlanması daha kolay gerçekleşir. Bellek, hatırlama işlemini yaparken çağrışıma ihtiyaç duyar. Terimin görevi ve kullanıldığı alan tespit edildiğinde çağrışım gerçekleşmiş olur. “Belleğin en önemli özelliklerinden biri organizasyon olduğuna göre, bu durumdan öğrencilerin yararlanması, öğrenme-öğretme sürecini kolaylaştıracak hedeflere etkin bir şekilde ulaşılmasını sağlayacaktır” (Kalaycı ve Çakmak, 2000: 571).

“Ausubel, ezberci öğrenme ile anlamlı öğrenme arasında çok önemli ayırım olduğunu söyler. Anlamlı öğrenme üç koşulu gerektirmektedir (Novak ve Cañas, 2006: 3-4):

1. Öğrenilecek materyal, kavram olarak açık olmalı ve öğrencilerin ön bilgileri ile ilişkili örnekler sunmalıdır.
2. Öğrenci, ilgili ön bilgiye sahip olmalıdır. Bu durum hemen hemen her konu alanı için 3 yaş sonrasında aşılabilir. Ama sonraki derslerde herhangi bir alanda ayrıntılı bilgi sunmak isteniyorsa kavram çerçevelerinin yapımında daha dikkatli ve açık olmak gerekir.
3. Öğrenciler anlamlı öğrenmeyi seçmelidirler. Bu konuda öğrencilerin güdülenmesi önemlidir.”

Bu maddelere genel olarak bakıldığında dil bilgisi öğretiminde anlamlı öğrenmeye önem verilmediği ve öğrencilerin bu konuda bilgilendirilmediği söylenebilir. Öğrencilerin derse gelmeden önce, öğretilcek konu hakkında çeşitli ön bilgiye sahip olması gerektiği hatırlatılmamaktadır. Ön bilginin olmadığı bir öğrenme, mutlaka eksikliklere ve zaman kaybına sebep olacaktır. Anlamlı öğrenmeyi geliştiren materyallerin doğru seçilmesi ve uygulanması bilginin kalıcılığını sağlayacaktır. Bilginin anlaşılması ne kadar önemli ise bilginin sunumu da o kadar önemlidir. Bilgilerin sunumu sırasında, öğrencilerin derse aktif katılımının sağlanması öğretmenin kendi sorumluluğundadır.

“Hazırlanmış bilgilerin öğrencilere sunularak öğretilmesinde şu hususlar yer alır (Fidan, 1996: 94):

1. Anlamlı öğrenme, öğrenci ile öğretmen arasında oldukça fazla sözlü etkileşimi gerektirir. Öğretmenin konuyu açıklaması yanında öğrencilerin ilgili konuda düşüncelerini, takıldığı noktaları ve yeni bilgiler arasındaki ilişkileri ve bu sonuçları ortaya çıkarması istenir.
2. Bu yolla öğretilmede, ağırlık anlatım ve konuşma olmasına rağmen bol örnekler kullanılır. Açıklamalar görsel araçlarla ve çizimlerle desteklenir.
3. Anlamlı öğrenme bir mantıksal sıra içinde gerçekleştirilir. Açıklanacak konunun, bir bütünlük içinde kendisini oluşturan öğelerin birbirleriyle olan ilişkilerinin görülecek şekilde sıralanması ve işlenmesi gerekir.”

Dil bilgisi öğretiminde konuya yönelik örnekler kalıplaşmış olup yeterli sayıda verilmemektedir. Bu noktada öğretmenlerin vereceği örnekleri önceden hazırlaması ve bunu görsel materyallerle desteklemesi gerekir. Öğretilecek kavramlar, belli bir sırayı takip etmelidir. “Kavramların öğrencinin zihnine girmesi için öğrencinin ön bilgisinin yeterli olması ve etkin olarak kavramları ve o kavramlar arasındaki ilişkileri düşünmesi de gereklidir. Öğrenciler bir ders konusu anlatımında ya da okuduğu bir ders konusunu anlamak için önce o konudaki kavramları belirlemeli ve bu kavramlar arasındaki ilişkileri anlamaya çalışmalıdır” (Demirel ve Şahinel, 2006: 50). Özellikle dil bilgisine ait temel kavramların öğretilmesinde belli bir sırayı takip etme ve genel kavramdan başlayarak özel kavrama doğru hareket etme, anlamlı öğrenmeyi kolaylaştıracaktır. Onan (2014: 78-79)’a göre dil bilgisi öğretiminde, kuralı doğru tanımlamayan etkinliklere yer verilmemeli ve hazırlanan bu etkinlikler, bütün sınıf düzeylerindeki kazanımları kapsayıcı bir niteliğe sahip olmalıdır. Kuralın sezdirilebilmesi için bu gereklidir.

Dil bilgisi, sorgulamayı gerektirir. Öğrencilerin bilgileri doğrudan kabul etmesi ya da ezberlemesi bilgilerin bir süre sonra unutulacağına işaret eder. Bu nedenle öğretmenler, öğrencilerin sorgulamasına yardımcı olmalı ve öğrenciye çeşitli ipuçları vermelidir. Dilin kuralları, belli yöntem ve tekniklerin kullanılmasıyla öğretime dönüşebilir. Kullanılacak yöntem hangisi olursa olsun anlamlı öğrenmenin sağlanabilmesi için etkinliklerin hazırlanması ve kullanılması önemlidir. Eğitimcilerin dil bilgisini öğretirken kuraldan çok, yöntem ve tekniğe odaklanması gerekir. Ertekinoglu (2003: 149), öğrencinin bilgiye ve kurala ulaşmada kendi çabasını kullanması ve bunu bir davranış haline getirmesi gerektiğini söyler. Bu nedenle biçimi öne çıkaran bir yöntem kullanılmayıp biçimi işlevle birleştirip karşılaştırmalar yaptırarak somut örneklerle kavratılan bir dil bilgisi öğretiminin gerçekleştirilmesi gerektiğinden bahseder. Ona göre konular, soyut tasarım ve kavramlardan çok, öğrencilerin duyu organlarıyla algıladığı varlıklardan, kavramlardan yararlanılarak anlatılmalıdır. Erdem ve Çelik (2011: 1038) ise dil bilgisinin işlevsel hâle getirilmeyince soyut kaldığını, verilenlerin kalıcı olmadığını ve dil bilgisi öğretiminde işleve dikkat edilmesi gerektiğini söyler. Fakat geleneksel dil bilgisi öğretiminde ve öğretmenlerin genelde kullandıkları öğretim yöntemlerinde dil bilgisinde göreve dayalı tanımlardan hareket edildiği görülmektedir. Göreve dayalı dil bilgisi öğretimi, öğrenciyi anlamdan uzaklaştırır. Anlamın olmadığı bir öğrenme, bilgilerin işlevini unutturur. Öğrencilerin dil bilgisi konularını sevmeleri ve etkinliklere katılmaları için dil bilgisinin işlevini vurgulamak gerekli bir adımdır.

Dil Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları

Dil bilgisi öğretiminde kullanılan dil terimlerinin soyut olması, öğrencilerin öğrenecekleri konuya bir bütün olarak bakmasını önemli kılmaktadır. Kavram haritaları, öğrenilecek konuya bir bütün olarak bakmamızı, bilgileri genel-özel ilişki içerisinde düzenleyip sunmamızı sağlayan araçlardır.

“1970’li yıllarda Cornell Üniversitesinde Joseph Novak ve yüksek lisans öğrencilerinin çalışmalarıyla üretilmiş bir öğrenme ve öğretme yöntemidir. Ausebel’in anlamlı öğrenme (Meaningful Learning) olarak tanımladığı öğrenme biçimi şöyledir: Öğrenen kişi yeni bir kavramı öğrenirken bu kavramı zihinde var olan kavramlarla ilişkilendirmekte, yeni ve var olan eski kavramların birbirleriyle etkileşimini sağlayarak yeni bir kavramsal çerçeve oluşturmaktadır” (Hamachek, 1986’dan akt; Kırkıç ve Savcı, 2012: 205). Novak ve Gowin (1984)’e göre kavram haritaları, kavramlar arasındaki anlamlı ilişkileri temsil etmek amacıyla yapılan araçlardır. En basit şekliyle kavram haritaları bir önermeyi oluşturmak için bir bağlayıcı kelime ile bağlanmış sadece iki kavram olacaktır. Örneğin, “Gökyüzü mavidir.” cümlesinde “gökyüzü” ve “mavi” kavramları geçerli bir önerme oluşturan basit bir kavram haritasını temsil eder. “Kavram haritası, bir disiplin ya da alt disiplinleri kapsayan kavramlar arasındaki ilişkileri ve hiyerarşileri gösteren bilişsel yapıların iki yönlü sunumları olup kavramlar arası ilişkilerin görsel gösterimini sağlayan bir unsurdur. Çocukların zihinlerinde bilgilerin nasıl yapılandığını gösterir” (Martin, 1994: 11; Yanpar, 2007: 121). “Daha somut bir bakış açısıyla kavram haritaları, bağlantılar yoluyla oluşturulan ve belli bir alan üzerinde yönlendirilmiş ve adlandırılmış yapılarıdır” (Bruillard ve Baron, 2000: 331).

Kavram haritaları ile ilgili yapılan değişik tanımlar göz önüne alındığında dil bilgisi öğretiminde öğretilecek kavramların somut olarak gösterilmediği ve içselleştirilme sürecine dayandırılmadığı görülmektedir. Kavram haritaları, öğrenmeyi bilişsel yönden desteklemektedir. Dil bilgisi öğretiminde kullanılan terimlerin zihinde şemalaşması kavram haritalarının tanımıyla örtüşmektedir. Öğrenciler bu haritaları çizerken dil bilgisi terimlerine zihinlerinde şema açacak ve bilgileri organize edecektir. Her yeni bilgi için şema oluşturmada öğretmenlerin öğrencilere yardımcı olması, dersin daha verimli ve etkili geçmesini sağlayacaktır. Kavram haritalarını tasarlarken her zaman kullanılabilir olmasına ve öğrenciyi etkin kılmasına özen göstermek gerekir. Öğrencilerden, kavram haritası üzerinde verilen örneklerden yola çıkarak bütüne ulaşmaları veya terimin kendisi verilerek tanımı ve kuralı sezmeleri istenebilir. Etkinlikler, bütünden parçaya veya parçadan bütüne ulaşılacak şekilde düzenlenebilir. Öğrencilerin, işlenen konu ile ilgili örnekleri kavram haritalarına yerleştirmesinde öğretmenlerin öğrencileri yönlendirmesi gerekir. Örnekler verildiğinde doğru seçimler yapan öğrenciler, öğretmen tarafından desteklenir ve pekiştirilir. Yanlış seçim yapan öğrencilere ise dönüt verilir. Çalışma bittiğinde, verilen örnekler tartışılır ve sonuca ulaşılır.

Kavram Haritalarının Özelliklerinin Dil Bilgisi Öğretimine Yansımaları

“Kavram haritalarında daha genel kavramların en üstte, daha özel kavramların genel kavramların altında düzenlenmesi bu haritaların hiyerarşik bir düzene sahip olduğunu gösterir” (Novak ve Gowin, 1984). Dil bilgisi terimlerinin birbiri ile ilişkisini görmede yarar sağlar. “Haritalar bir öğrencinin verilen kavramlar

arasında kurduğu bağı temsil etmekte ve bilginin zihinde somut ve görsel olarak düzenlenmesini sağlamaktadır” (Onan, 2013: 149). “İlk defa sunulurken yapışkan küçük kâğıtlar üzerine kavramların yazılması ve bu kavramların istendiği biçimde değiştirilebilmesine olanak sağladığı için son derece dinamik bir yapısı vardır. Esasında öğrenme esnasında da zihnimizde aynı esneklik gereklidir: Kavramların seçimi, ara bağlantı kelimelerinin bulunması, çapraz bağlantıların oluşumu, kavramların anlamlaştırılmalarını sağlayacak şekilde yer değiştirmesi gibi” (Bahar, 2000: 26). Kavramların yer değiştirebilmesi sayesinde dile ait terimler de yer değiştirebilir. Böylece terimin görevi anlaşılabilir olur. Özellikle bilgisayar ortamına yansıtılmış kavram haritalarında örneklerin istenildiğinde değiştirilebilmesi önemlidir. Bu durum dil bilgisi ile ilgili verilecek örneklerin bol olmasına ve öğrencilerin konuyu tekrar etmesine yardımcı olacaktır.

“Kavram haritalarının temelinde, bilginin nesnel gerçeklik olarak insan beyninin dışında duran bir varlık olmaması düşüncesi bulunmaktadır” (Kırkıç ve Savcı, 2012: 197). Ancak haritalar, bilginin sanki doğada var olan bir dış gerçeklik gibi görünmesini sağlar. Bu durum öğrencinin soyut alandan somut alana doğru geçişini destekler. Dille ilgili kavramların anlamlandırılmasında ve benimsenmesinde bir aracı olarak karşımıza çıkar. “Öğrencilerin, kavram haritalarını oluşturmak suretiyle kavramlar arası bilgileri sunabilmeleri için önceden mutlaka bir eğitim almış olmaları gereklidir” (Kaya, 2003: 266). Eğitim almış öğrenciler, kavram haritalarını oluştururken belli bir sırayı takip edecek ve dil bilgisi terimlerinin nasıl yerleştirilmesi gerektiğini öğrenmiş olacaktır. Öğrencinin yapmış olduğu kavram haritasından dönüt alması ve bilgiyi öğrendiğinin farkına varması bu süreci pekiştirecektir.

İnsan kelimelerle değil, kavramlarla düşünür. Kavramlar, insan zihninde yer kaplayan soyut tasarımlardır. Kelimeler ise kavramların yazıdaki görsel karşılıklarıdır. Kavram haritaları, dil bilgisine ait kavramların görsel göstergelere dönüşmesini ve somut bir şekilde aktarılmasını sağlar. Öğrenciler istedikleri zaman çizilmiş haritaları inceleyebilir ve öğrenmek istedikleri konunun tekrarını yapabilirler. Haritalardaki bağlantılar, öğrencilerin bilgileri kolaylıkla ayırt edebilmelerini ve konuya bir bütün olarak bakmalarını sağlar. Bilgilerin, haritaların üzerine yazılması ve haritalarda en temel yapılara yer verilmesi sayesinde öğrenme gerçekleşmiş olur. İstenildiğinde bu bilgiler değiştirilebilir ve güncelleştirilebilir. Dil göstergelerinin görev değişikliği yaşaması, bilgilerin de değişikliğe uğramasına sebep olur. Öğrencilerin bu değişikliği anlaması için haritalardan yararlanılır.

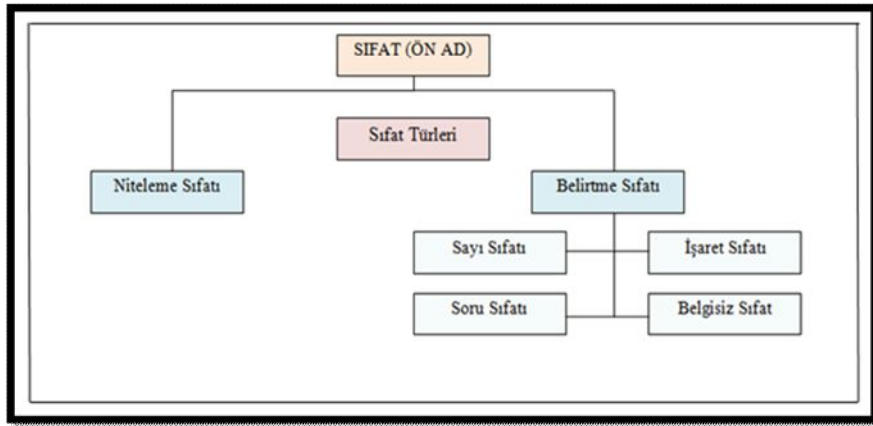
Kavram Haritalarının Dil Bilgisi Öğretimi Açısından Yararları

Kavram haritaları, dil bilgisi çalışmalarında öğrencilerin düşünerek karara varmasında ve kavramları yerleştirmesinde ideal bir araç olarak karşımıza çıkar. Bu tür çalışmalar, öğrencilerin bir konunun ne kadarını öğrendiğini bizlere gösterir.

Haritalar üzerinde yapılan yanlışlar, öğrencinin bilgisini net bir şekilde ortaya çıkarır. Kaya (2003: 269)'ya göre bir ölçme ve değerlendirme aracı olarak kullanılan kavram haritaları, öğretmenlere özellikle öğrencilerinin kavramlara yükledikleri anlamları keşfetmede, farklı öneme sahip kavramlar arası ve kavramlar ile kavram örnekleri arasındaki ilişkileri nasıl kurduklarını anlamada diğer birçok tekniğe kıyasla detaylı bilgiler sunar. Öğretim öncesi ve sonrası hazırlanan kavram haritalarının karşılaştırılmasıyla da öğrencilerin kavramsal anlamalarındaki değişim belirlenebilir. Bununla beraber, öğretmenler öğrencilerinin hazırladıkları kavram haritalarını değerlendirmek suretiyle, öğrencileri arasındaki farklı öğrenme şekillerini ve bireysel farklılıkları da tespit edebilirler. Haritalar bir performans ödevi olarak verilebilir ve çizilmiş haritaların niteliği, puanlama yapılarak ya da kontrol edilerek ölçülebilir.

Bilinenden bilinmeyene ve basitten karmaşığa doğru çizilen haritalar, öğrencilerin dil bilgisi konularında adım adım ilerlemelerini ve konuyu pekiştirerek öğrenmelerini destekler. Örneğin, "sözcük türleri" ile ilgili yapılmış bir kavram haritası ile öğrencilerde konuya yönelik ön bilginin bulunması anlamlı öğrenmeyi sağlamış olur. Bağlantıların iyi kurulmuş olması, renklerin türe göre belirlenmesi dil bilgisi konularının öğretimini kolaylaştıracaktır. Bu nedenle materyal üzerinde ayırt ediciliğin olması ve sade bir anlatıma yer verilmesine özen göstermek gerekir.

Şekil: 1 Sözcük Türleri (Sıfatlar) Örnek Kavram Haritası

Dil eğitimi açısından kavram haritalarının yararları şunlardır:

- Dil bilgisine ait temel kavram yanlışlarını ortadan kaldırır.

- Dille ilgili kuralların tartışılmasını ve sonuca ulaşılmasını sağlar.
- Dil bilgisi konularına karşı öğrencileri motive eder.
- Dil hakkında ortak düşüncelerin paylaşılmasını sağlar.
- Öğrencinin dil ediniminde gelmiş olduğu noktayı gösterir.
- Dil bilgisinin temel becerilerle birlikte yürütülmesine imkân tanır.
- Örneklerden hareketle dil bilgisi kurallarının sezdirilmesini sağlar.
- Dile bir bütün olarak bakmayı öğretir.

“Kavram haritaları, öğrenme-öğretme sürecini kolaylaştıracak hedeflere etkin bir şekilde ulaşılmasını sağlayan iletişim araçlarıdır” (Kalaycı ve Çakmak, 2000: 571; Bruillard ve Baron, 2000: 332). Dil bilgisi etkinliklerinde öğrencilerin kendi aralarında çizimlerini değerlendirmeleri, öğrenme ortamına olumlu bir hava katar ve bilginin paylaşılmasını sağlar. “Her iki tarafa büyük yarar sağlayacak olan bu haritalar, eğitim-öğretim etkinliklerinde önemli bir boşluğu dolduracaktır” (Kaşlı, Aytaç ve Erdur, 2001: 135).

“Kavram haritaları, konunun gözden geçirilmesi ve konunun sonunda tekrar edilmesi, genel olarak tanımlanması ve sonlandırılması amacıyla, hatta öğretimle ilgili materyallerin tasarımı için kullanılabilir” (Brinkmann, 2000: 121–124’ten akt; Kırkkılıç, Maden, Şahin ve Girgin, 2011: 13). Güneş (2013: 184)’e göre yapılandırıcı yaklaşımda dil bilgisi etkinlikleri, sadece sınıf-okul içi etkinliklerle sınırlandırılmaz. Okul dışı etkinliklere de yer verilir. Etkinliklerle öğrenciye geniş bir yelpaze veya etkinlik havuzu sunulur. Etkinlik seçimi öğretmen ile öğrenciye verilir. Kavram haritalarının sadece sınıf içi etkinliklere bağlı kalmaması tekniğin yararlarından biridir. Kavram haritalarıyla ilgili etkinlik seçiminde fikirlerin alınması, yapılan işin ciddiye alınmasını sağlar. Dil bilgisi konularının zorluk derecesine bağlı olarak verilen etkinlikler okul dışına taşınabilir.

“Kavram haritaları, öğrenme-öğretme sürecinde öğrenciye düşünme, analiz ve sentez yapabilme fırsatı tanımaktadır. Öğrencilerin yaratıcı güçlerini ve özelliklerini ortaya çıkarmalarına katkıda bulunur” (Turan ve Boyraz, 2004: 123). Dil bilgisinin kuralları hakkında öğrenciyi düşünmeye sevk eder. Bu sayede öğrenci neyi öğrendiğinin farkında olur ve ileride öğreneceklerinin planını yapar. Kaptan (1998: 139)’a göre öğrenciler okul yılları süresince, kavram haritaları oluşturmayı öğrendikçe kavramları ayrı ayrı ve kopuk düşünmekten çok, kavramlar arasında bağlantılar kurmaya alışacaklardır. Bir kavramı öğrendikçe yeniden pek çok harita düzenlemek için istekli olacaklardır. Ancak dil bilgisinde herhangi bir kavramı öğretirken zorluk düzeyine bakılmalıdır. Aksi takdirde öğrencilerin kendi öğrenmelerini fark etmesi zorlaşır. Sınıf düzeyine uygun olarak seçilen konulara göre kavram haritalarının düzenlenmesi ve öğrenciye sunulması faydalı olacaktır.

Dil Bilgisi Konularında Kavram Haritalarının Kullanımı

Novak ve Gowin (1984)'e göre kavram haritalarının yapımı ve diğer kişilerle paylaşımı düşünmeyi geliştiren bir takım çalışması olarak görülebilir. Öğrenciler tarafından kavram haritaları oluşturulurken öğretmen, her öğrencinin katılım seviyesine dikkat etmelidir. Bir kavram haritası oluşturmak için öğrenmede, haritayı oluşturan kişiye çok tanıdık olan bir bilgi alanı ile başlamak önemlidir. Çünkü kavram haritası yapıları, kullanılacağı alana bağlıdır.

Kavram haritalarının oluşturulması ile ilgili üç ana aşamadan söz edilebilir:

“Hazırlık aşamasında, bir kavram haritası oluşturmaya olanak verecek bilgileri toplamaya, düşünmeye/işlemeye ya da birleştirmeye dönük çabalar söz konusudur. Gerçekleştirme aşamasında, örnekler karşılaştırılır, özelliklere açıklık kazandırılır, önermeler kurulur ve bağlantılar gösterilir. Değerlendirme aşamasında, oluşturulan kavram haritası içerik, derinlik ve ilişkisellik bakımından incelenir” (Şimşek, 2006: 45). Dil bilgisi konularına yönelik kavram haritalarının hazırlanma ve değerlendirme aşamasına özen göstermek gerekir. Konuya ait içeriğin iyi seçilmesi ve bilgilerin uygun bir şekilde yerleştirilmesi önemlidir. Bu uygulamalar, öğretmenlerin ders esnasında rahat hareket etmelerine ve bilgileri daha kolay bir şekilde anlatmalarına yardımcı olur. Sıralamayı şu şekilde gerçekleştirebiliriz:

- Sınıf düzeyine uygun anlatılacak dil bilgisi konularının içeriği kontrol edilmelidir. Gerekli olan kavramlar genelden özele doğru sıralanacak şekilde listelenmelidir.
- Dile ait en temel kavramlara yer verilmeli ve bu kavramların sınırı belirlenmelidir. Aksi takdirde haritada bilgi karmaşası yaşanabilir ve öğrenmeyi zorlaştırabilir.
- “Haritalar hazırlanırken öğretmenin ve öğrencilerin gerekli gördükleri yerleri not alabilmelerini sağlayacak boş bir alanın oluşturulmasına olanak tanınmalıdır” (Novak ve Gowin, 1984).
- Dil bilgisi kavramları arasında güçlü bağlantıların olması ve öğrencilerin bunu ayırt edebilmesi için bağlantı kelimelerine yer verilmesi önemlidir. Bu durum haritaların yapılanmış olup olmadığını gösterir. Yapılanmamış haritalarda bu bağlantılara gerek duyulmayabilir.
- Herhangi bir dil bilgisi konusuna yönelik kavramların seçilmesinde istenirse öğretmen ve öğrenci arasında ortak bir karar gerçekleştirilebilir.
- “Daha sonra kavram haritaları oluşturulmaya başlanır. Oluşturulan haritalarda çizgilerin ve okların kullanılması kavramlar arası bağların ortaya çıkmasını sağlar” (Novak ve Gowin, 1984).
- Tamamlanan kavram haritalarına son olarak renk verilir. Renklerin birbiriyle uyumuna dikkat etmek gerekir. Daha çok açık ve belirgin renklerin seçilmesine özen gösterilmelidir. Koyu renklerin seçilmesi, harita üzerinde yazan bilgilerin okunmasını zorlaştırabilir.

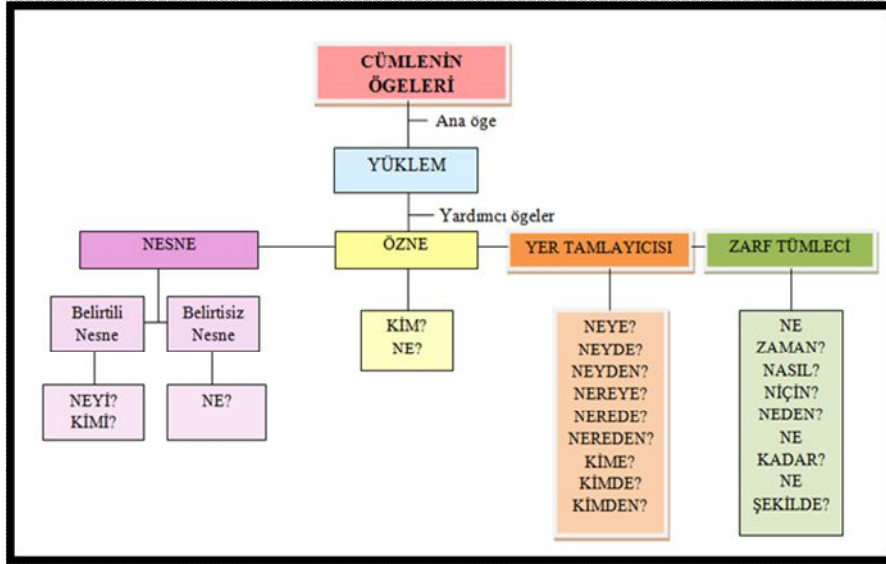
Öğrenciler kavram haritası oluşturmayı öğrendiğinde bunu bir alışkanlık haline getirecek ve aynı zamanda bu durum, öğretmenin dersi verimli bir şekilde işlemesine de yardımcı olacaktır. Dersin hazırlık bölümünde öğrencilerin dil bilgisi konularını genel çerçevede biliyor olması öğretmenin işini kolaylaştırır. Haritalar, metinden hareketle dil bilgisi etkinliklerinin yapılmasına da olanak tanır. Öğrencilere anlatılan herhangi bir dil bilgisi konusuna bağlı olarak o bölümde işlenen metinler üzerinde bulunan örnekler, kavram haritasına yerleştirilebilir. Kavram haritaları, metin temelli dil bilgisi öğretimini desteklemektedir. Örneğin, fiilimsinin anlatıldığı bir ders esnasında o gün işlenen metinde yer alan fiilimsilerin bulunup kavram haritasına yerleştirilmesi istenebilir.

Dil Bilgisi Öğretiminde Kullanılabilecek Kavram Haritası Türleri

Dil bilgisi öğretiminde kullanılacak kavram haritalarını hiyerarşik kavram haritaları, örümcek kavram haritaları ve balık kılıcı kavram haritaları olmak üzere üç başlık altında toplayabiliriz. Bu türlerin öğrenciye tanıtılması ve örnek bir çiziminin yapılması gerekir. Böylece öğrenci, çizilen haritaların hangi aşamada kullanılacağını bilir ve öğrenme durumunu ona göre ayarlar.

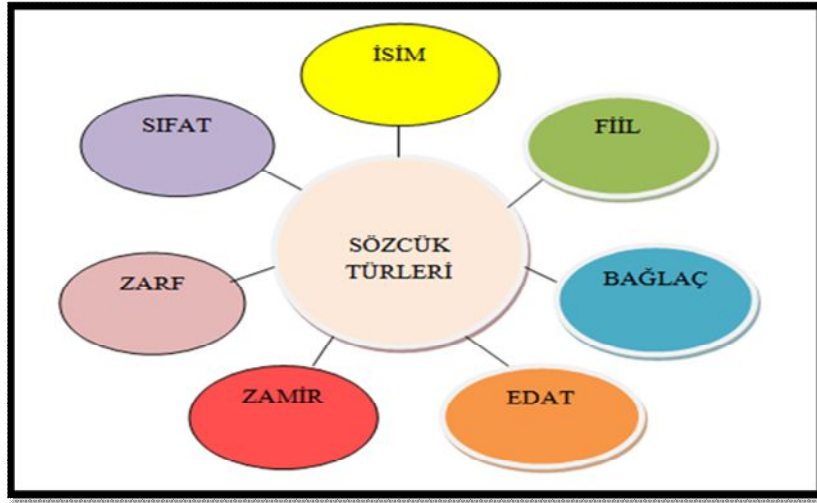
Hiyerarşik Kavram Haritaları: Genel-özel bilgi içeriğinin daha açık bir şekilde gösterildiği harita türüdür. Diğer harita türlerine göre daha ayrıntılı bilgi verir. Bu haritalarda kavramlar en üstten başlayarak alta doğru sıralanır.

Şekil 2: Cümlenin Ögeleri ile ilgili örnek kavram haritası

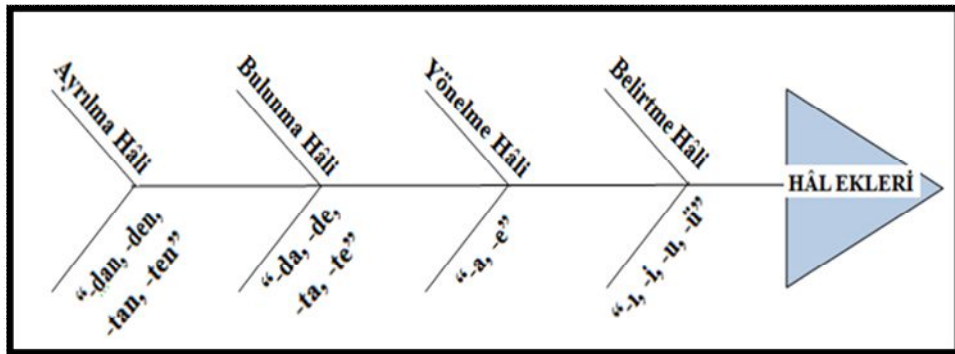
Örümcek Kavram Haritası: “Genel kavramı merkeze alan ve bu genel kavrama bağlı özel kavramları çevresinde toplayan haritalardır” (Sönmez, 2008: 233). Bilgileri ayrıntıya girmeden genel hatlarıyla veren harita türüdür. Konuya bir bakış açısı kazandırmak amacıyla çizilirler.

Şekil 3: Sözcük Türleri Örnek Kavram Haritası

Balık Kılıçığı Kavram Haritası: “Bu haritalarda balığın omurgasına bağlı kılıçklara yer verilmiştir. Üst taraftaki kılıçklarda daha genel, alt taraftaki kılıçklarda daha özel ifadeler kullanılır” (Sönmez, 2008: 235; Demirel ve Şahinel: 51). Balığın başı anlatılmak istenen ifadelerin genel bir tanımıdır.

Şekil 4: Hâl Ekleri Örnek Kavram Haritası

Kavram Haritalarının Eğitim-Öğretim Ortamında Uygulanması

Kavram haritalarını eğitim-öğretim ortamında uygulamadan önce, öğrencilerin sınıf içinde görmüş olduğu ders süresini dikkate almak önemlidir. Kavram haritalarının boyutları ve kullanılış şekilleri çok çeşitlidir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Derse Ön Hazırlık için Oluşturulmuş Kavram Haritaları
- Dersin İşlenişine Yönelik Kullanılacak Kavram Haritaları
- Dersin Sonunda Kullanılacak Pekiştirici Kavram Haritaları

Derse ön hazırlık için oluşturulmuş kavram haritalarında anlatılacak konuya ilişkin genel kavramlara yer verilir. Öğrencilerin bir konuyu öğrenmeden önce o konuyla ilgili kavramları biliyor olması öğretmenin işini kolaylaştırır. Bu süreçte örümcek kavram haritalarından yararlanılabilir. Örümcek kavram haritalarında konuyla ilgili ayrıntıya girilmeden kavramlar genel olarak tanıtılır. Öğrencide konuya yönelik bir şemanın oluşması beklenir. Bu haritadaki kavramların tanıtılmasında 5 dakikalık süre yeterli olacaktır.

Dersin işlenişine yönelik kullanılacak kavram haritalarında konular daha ayrıntılıdır. Bu nedenle hiyerarşik kavram haritalarının kullanılması uygundur. Öğrenciler bu harita üzerinde bilgileri daha ayrıntılı bir şekilde öğrenirler. Öğretmen ve öğrenci arasında uzun süre etkileşimin bulunduğu kavram haritası türüdür. Dersin tamamına yayılmış olup geniş bir yer kaplamaktadır. Bu kavram haritalarının tanıtılmasında ortalama 30 dakikalık bir süre yeterli olacaktır. Öğrencilerin konuları daha hızlı ya da daha yavaş öğrenmelerine bağlı olarak bu sürede artma ya da azalma öğretmenin yönetimine bırakılır.

Dersin sonunda kullanılacak pekiştirici kavram haritaları ise öğrencilerin bilgileri tam olarak şekillendirebilmesi ve benimsemesi için kullanılır. Bu haritalarda en önemli noktalara yer verilir. Bu süreçte kullanılacak en uygun harita, balık kılıçığı kavram haritalarıdır. Öğretmen anlattıkları tüm konuları bu haritalarda özetler ve böylece öğretim sürecini tamamlamış olur. Dersin son 5 dakikalık süresi bu haritaların kullanılmasında yeterli olacaktır.

Kavram haritaları her sınıf düzeyinde uygulanabilir. Sınıf düzeyine göre üzerinde daha geniş veya daha dar bilgilere yer verilip öğrencilere sunulabilir. Öğretmenlerin, öğrencilerine kavram haritalarının nasıl çizileceğini öğretmesi ve öğrencilerin bu tekniği kullanması bilgilerin daha kalıcı olmasını sağlayacaktır. Bu noktada öğretmen, derse hazırlık yaparken öğreteceği konuya yönelik kavram haritalarını bilgisayar ortamında çeşitli programlar (Inspiration, Microsoft Word) sayesinde hazırlayabilir. Öğrenciler de bu programlardan yararlanabilirler.

Ders sırasında öğrencilere kalemle kavram haritaları çizdirmek isteyen öğretmenler şu şekilde bir yöntem izleyebilir:

1. Öğretmenler öğretecekleri konuya yönelik kavramları ve bunlara yönelik daha ayrıntılı bilgileri tahtaya yazar ve öğrencilere bu kavramları kullanarak kavram haritaları çizmelerini söyler.
2. Öncelikle öğretmen, öğrencilere örnek olsun diye kendi kavram haritasını oluşturur ve harita üzerindeki bilgilerin uyumunu öğrencilere fark ettirir.
3. Daha sonra öğrencilerden kendi kavram haritalarını oluşturmaları istenir ve bunların bazıları örnek olarak gösterilir. Böylece çizimde hata yapan öğrencilerin hatalarını görmeleri sağlanır.
4. “Tüm bu aşamalardan sonra, öğrencilerden derse gelirken yapmış oldukları kavram haritalarını getirmeleri istenebilir. En iyi kavram haritasını çizen öğrencilerin haritalarının sınıfta paylaşılacağı söylenir ve böylece derse daha istekli bir şekilde gelmeleri sağlanır” (Novak ve Gowin, 1984).
5. Öğretmenlerin, en iyi kavram haritasını belirlerken kavramların dizilişine, en uygun renk seçimine ve bağlantıların yerinde kullanımına dikkat etmeleri gerekir.

Tartışma ve Sonuç

Eğitim ortamlarında yapılan planlama dâhilinde geleneksel yöntemlerin bırakılıp çağdaş yöntemlerin geliştirilmeye çalışıldığı bilinmektedir. Tüm bu çabalara rağmen yeteri kadar uygulamanın yapılmadığı ve etkinlik temelli öğretimin sınıflarda yaygınlaşmadığı görülmektedir. Özellikle dil bilgisi öğretiminde düz bir anlatımın seçilmesi, kuralların sıradan bir şekilde öğretilmesine ve öğrendiği bilgiyi düşünmeden kabul eden öğrencilerin yetişmesine sebep olmuştur. Bazı öğrenciler konuları çok çabuk kavrarken bazılarında bu durum daha uzun sürmektedir. Öğretmenlerin, anlamlı öğrenmeyi sağlamak için öğrencilerini derse hazırlaması ve öğrencinin gelmiş olduğu aşamayı takip etmesi önemlidir. Dil bilgisinde yeni bir konuya geçilmeden önce işlenen bilgiler gözden geçirilmeli ve önceki öğrenilen bilgilerin bir sonraki bilgilere basamak oluşturması sağlanmalıdır. İyi özümsemeyen bilgilerin üzerine yeni bilgilerin konulması zaman kaybına yol açacak ve öğrencide başarısızlık duygusunun gelişmesine neden olacaktır. Bu aşamada ulaşılmak istenen hedefin iyi çizilmiş olması gerekir. Ne öğrettiğimizden ziyade niçin ve nasıl öğretiyoruz sorusunu kendimize sormalıyız. Dönem sonunda hedeflerin ne kadarını gerçekleştirebildik? Kullanılan etkinlikler işe yaradı mı? İşte tüm bu soruların cevabı, anlamlı öğrenmenin önemini ortaya koyuyor. Bugün bireyin merkeze alındığı eğitim anlayışında, bireyin nasıl öğreneceğini araştırmak için çeşitli yöntem ve tekniklerin kullanılması kaçınılmaz olmuştur. Öğrencinin kendi öğrenme seviyesinin farkında olması, bilgiye kendi başına veya iş birliği içinde ulaşması için bu şarttır. Özellikle öğrenciye düşünme payı vermek, tüm öğretmenlerin yapması gereken bir davranıştır. Kendi öğrenme tarzını bulan öğrenciler desteklenmelidir. Uygulanan etkinliklerde kurallar, açık bir şekilde

öğrenciye anlatılmalıdır. Herhangi bir konu işlenmeden önce kullanılan tekniğin nasıl uygulanacağından bahsetmemek ders esnasında iletişimin kopmasına neden olur. Tüm bu değerlendirmeler sonucunda kavram haritası tekniğinin ne olduğuna ve dil bilgisinde nasıl uygulanabileceğine değinilmiştir. Kavram haritalarının hazırlanmasının kolay olması ve bütün alanlarda kullanılabilmesi nedeniyle eğitim-öğretim ortamına aktarılmasında zorluk yaşanmayacaktır. Ancak daha zor öğrenen öğrenciler için bu işe nereden başlanması gerektiğinin bilinmemesi, karmaşık bir süreci beraberinde getirmektedir. Hangi teknik kullanılırsa kullanılsın, öğretmenlerin dersin planını hazırlaması ve öğrenciyi yönlendirmesi başarılı bir sonucun alınmasını sağlayacaktır.

Dil bilgisi ile ilgili çizilen kavram haritalarının bir öğrenme ürünü haline gelmesi, öğrenciyi yönlendirmesi ve her sınıf düzeyine uyum sağlaması, bu tekniğin gelişimini etkiler. Bilgiler yerleştirilirken yapılan sıralamalar, sınıflamalar ve karşılaştırmalar öğrencinin bilgiyi öğrenirken belli bir işleme tabi tutulmasını sağlar. Görselin düzenlenmesi bir şekilde öğrencinin kendi isteğine kalır. Böylece kendi seçimlerini yapan ve bilgiye değer veren öğrencilerin yetişmesi sağlanmış olur. Özellikle seçilen tekniklerin kazanımları desteklemesi önemlidir. “Program’da, Türkçenin kurallarıyla ilgili kazanımlar, öğrencilerin düzeylerine uygun olarak ve aşamalı bir biçimde verilmiştir. Dil bilgisinde kolaydan zora ilerleyen bir sıra izlenmiş, konuların birbiriyle olan ilişkileri gözetilmiştir. Türkçeyle ilgili kural ve bilgilerin örneklerden hareket edilerek verilmesi gerektiği vurgulanmış, derslerde konularla ilgili farklı uygulama örneklerinin yer aldığı çalışma kâğıtlarının kullanılması ve konuların görsel materyallerle desteklenmesi istenmiştir. Ayrıca dil bilgisi konularının anlama katkısına özellikle dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir” (Şahbaz, 2014: 173). İşte bu özelliklerin öğretmen adayları tarafından iyi tartışılması ve doğru şekilde uygulanması, öğrencilerin dil bilgisinin kalıplaşmış bir kurallar bütünü olmadığını anlamasını sağlayacaktır. “İlköğretim ikinci kademedeki iyi bir yöntemle öğretilen dil bilgisi dersinde, öğretmen kural söylememeli, birçok örnekten yararlanarak, çocukların gözleri önünde kuralların oluşum tarzını açıklamalıdır. Kural, bir başlangıç olarak değil, bir sonuç olarak öğretilmelidir. Aslında bu konuda uygun olan yöntem; kuralı çocuğa kendi kendine bulduran, örneklerden çıkartan yöntemdir” (İşcan ve Kolukısa, 2005: 301). Bu aşamalar incelendiğinde, kavram haritalarının öğretim ortamına uygun bir teknik olduğu anlaşılmaktadır. Eğitimin kalitesini artırmada bu tekniğin doğru şekilde kullanılması öğretmenlerin ve öğrencilerin istenilen hedefe ulaşmalarını sağlayacaktır.

Öneriler

- Öğretmenlerin, anlamlı öğrenme yaklaşımını görmezden gelmemesi ve bu yaklaşıma bağlı olarak dersi planlaması gerekir.
- Öğretmen adaylarının meslek hayatına atıldıklarında, çeşitli yöntem ve teknikleri kullanmadan önce araştırma yapması ve ders dönemi

başlamadan kullanacağı etkinlikleri hazırlamış olması önemlidir. Çünkü yıl boyunca değişik yöntem ve tekniklerin kullanılması gereklidir.

- Öğretmen adaylarının yenilikleri takip etmesi ve çağın gerektirdiği yöntem ve teknik konusunda bilinçli olması gerekir.
- Bağımsız öğrenmelerin gerçekleşmesi için tekniğin kurallarını ihmal etmemek koşuluyla öğrencilerin seçimlerinde özgür olmalarının yolunu açmak gerekir.

Kaynakça

- Bahar, Mehmet. (2000). Biyoloji Eğitiminde Kavram Haritalarının Kullanımı. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, s. 25-40.
- Bruillard, Eric. ve Baron, L. Georges. (2000). Computer-Based Concept Mapping: A Review of A Cognitive Tool For Students. *Institut National de Recherche Pédagogique (INRP)*, s. 331-338.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Demirel, Özcan. ve Şahinel, Melek. (2006). *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Erdem, İlhan. ve Çelik, Muhittin. (2011). Dil Bilgisi Öğretim Yöntemi Üzerine Değerlendirmeler. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/1 Winter*, s. 1030-1041.
- Ertekinoglu, Servet. (2003). *Türkçe Derslerinde Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Fidan, Nurettin. (1996). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Güneş, Firdevs. (2013). Yapılandırıcı Yaklaşımla Dil Bilgisi Öğretimi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama -Journal of Theory and Practice in Education*, 9(3), s. 171-187.
- İşcan, Âdem. ve Kolukisa, Hamza. (2005). İlköğretim İkinci Kademe Dil Bilgisi Öğretiminin Durumu, Sorunları ve Çözümleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), s. 299-308.
- Kalaycı, Nurdan. ve Çakmak, Melek. (2000). Kavram Haritalarının Öğretim Sürecinde Kullanılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 24, s. 571-580.
- Kaptan, Fitnat. (1998). *Fen Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Anı Yayınevi.
- Kaşlı, F. Ahmet., Aytaç, Vecdi., Erdur, Güler. (2001). Kavram Haritalama. *Ege Eğitim Dergisi*, (1), s. 127-136.
- Kaya, Osman Nafiz. (2003). Eğitimde Alternatif Bir Değerlendirme Yolu: Kavram Haritaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, s. 265-271.

Kırkıç, K. Arif. ve Savcı, Hikmet. (2012). Tam Öğrenme Yönteminin Kavram Haritalarıyla Birlikte Kullanıldığında Kimya Öğrencilerinin Başarı Düzeylerine Etkisi. *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi / IZU Social Sciences Journ*, s. 194-226.

Kırkıklıç, H. Ahmet., Maden, Sedat., Şahin, Abdullah. ve Girgin, Yüksel. (2011). Kavram Haritalarının Okuduğunu Anlama ve Kalıcılık Üzerine Etkisi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 4, s. 11-17.

Martin, D. J. (1994). Concept Mapping As An Aid to Lesson Planning: A Longitudinal Study. *Journal of Elementary Science Education*, 6(2), 11-30.

Novak, Joseph D. ve Gowin D. Bob. (1984). *Learning How to Learn*. USA: Cambridge University Press.

Novak, Joseph D. ve Cañas, J. Alberto. (2006). The Theory Underlying Concept Maps and How to Construct and Use Them. *Institute for Human and Machine Cognition (IHMC), Technical Report IHMC CmapTools*, 2006-01 Rev. 2008-01. <http://cmap.ihmc.us/docs/theory-of-concept-maps> (Erişim Tarihi: 24.07.2015)

Onan, Bilginer. (2013). *Dil Eğitiminin Temel Kavramları*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Onan, Bilginer. (2014). "Dil Bilgisi Öğretiminde Temel İlkeler ve İzlenen Aşamalar". (Ed.: Murat Özbay), *Türkçe Eğitimi Açısından Dil Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayınevi., s. 71-103.

Schunk, Dale H. (2009). *Learning Theories: An Educational Perspective (Eğitimsel Bir Bakışla Öğrenme Teorileri)*. (Çev.: Muzaffer Şahin), Ankara: Nobel Yayınevi.

Selçuk, Ziya. (2003). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Sönmez, Veysel. (2008). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Şahbaz, Namık Kemal. (2014). "Dil Bilgisi Öğretiminde Materyal Geliştirme ve Etkinlikler". (Ed.: Murat Özbay), *Türkçe Eğitimi Açısından Dil Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayınevi., s. 167-195.

Şahin, Fatma. (2002). Kavram Haritalarının Değerlendirme Aracı Olarak Kullanılması İle İlgili Bir Araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, s. 17-32.

Şimşek, Ali. (2006). *İçerik Türlerine Dayalı Öğretim*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Turan, Mehmet. ve Boyraz, Zeki. (2004). Öğretim Materyali Olarak Kavram Haritaları. *Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Araştırmaları*, s. 123-128.

Yanpar, Tuğba. (2007). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yapıcı, Şenay. ve Yapıcı, Mehmet. (2005). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yıldırım, Ali. ve Şimşek, Hasan. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.